

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 року № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text> Дата звернення: 02.01.2025

2. Впровадження гендерного підходу у вищій школі: контрольний перелік питань для правничих шкіл. *Council of Europe*, November 2020. URL: <https://rm.coe.int/a4-enchanted-gmchecklist-ukr-122020-pdf/1680a135fe>

3. Леснікова М. В. Гендерно чутливе освітнє середовище в закладах професійної (професійно-технічної) освіти: досвід розвинутих країн та можливості для України. *Освітня аналітика України*. 2022. № 3 (19). С. 26–40.

Бондаренко Є. І.,

к.ю.н., доцентка, професорка кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ: ВІД ДЕКЛАРАЦІЙ ДО ПРАКТИКИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Міжнародні організації визнають вирішальну роль освіти в розвитку особистості, суспільства та держави, наголошуючи, що доступ до якісної освіти є фундаментальним правом і критично важливим для сталого розвитку та прогресу. Освіта сприяє особистому зростанню, зміцненню соціальної інтеграції та економічного розвитку, що робить її ключовим елементом у досягненні рівності та справедливості у суспільстві. Саме тому, забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків у сфері освіти на глобальному рівні варто розглядати крізь призму прав людини.

На сучасному етапі європейської інтеграції України питання забезпечення та захисту гендерної рівності залишається складним і багатовимірним викликом. Це не зводиться лише до виконання формальних зобов'язань перед Європейським Союзом, а відображає глибинні цінності, на яких ґрунтується європейська спільнота. У зв'язку з цим зростає важливість системної підтримки освітніх ініціатив, розвитку жіночого лідерства та протидії гендерним стереотипам. Повномасштабне вторгнення російської федерації спричинило нову хвилю загроз дискримінації та нерівності, що, у свою чергу, актуалізувало потребу перегляду підходів у сфері вищої освіти та зміцнення стандартів забезпечення гендерної рівності і недискримінації як засадничих принципів демократичного суспільства.

Варто відзначити, що Україна послідовно напрацьовувала свою політику у сфері гендерної рівності, у результаті чого у 2005 році був прийнятий закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005), який закріпив принципи гендерної рівності, недопущення дискримінації за ознакою статі та необхідність створення гендерно-чутливого середовища у закладах освіти [1]. У свою чергу закон «Про вищу освіту» (2014 р.) додатково гарантує рівні права та забороняє дискримінацію у освітній сфері [2]. Важливим етапом стало затвердження Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, яка окреслила завдання і заходи, спрямовані на просування гендерної рівності [3].

20 грудня 2022 року Кабінет Міністрів України ухвалив Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року разом з операційним планом на 2022-2024 роки [4]. Цей план передбачав, систематичне впровадження гендерних принципів у нормативно-правову базу, освітній процес та підготовку кадрів, створення інституту гендерних радників у десяти закладах освіти, впровадження гендерно-чутливої мови у документацію щонайменше п'ятнадцяти закладів, а також популяризацію заходів для боротьби з гендерними стереотипами. До кінця 2023 року стали помітні перші результати реалізації цих заходів, проте системна оцінка виконання плану була обмеженою.

Основними проблемами, що виникли під час імплементації, стали недостатність механізмів гендерної експертизи нормативних актів, відсутність чітко визначених відповідальних за реалізацію заходів, а також недостатній контроль за якістю та повнотою звітності.

У березня 2025 року було ухвалено новий операційний план реалізації Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти на 2025–2027 роки, який передбачає гендерно-правову експертизу нормативної бази в усіх сферах освіти, внесення відповідних змін до стандартів та документації закладів освіти, а також встановлює чіткі механізми щорічного моніторингу та звітування [5].

Значні виклики залишаються щодо ресурсного забезпечення, зокрема щодо наявності фахівців з гендерної експертизи, нерівномірного включення закладів освіти в реалізацію заходів та недостатності фінансування. Військовий контекст створює додаткові складності, відтерміновуючи заходи та вимагаючи інтеграції гендерної проблематики в процес післявоєнного відновлення України.

Для подальшого прогресу необхідно забезпечити постійні гендерні комісії при освітніх установах, збільшити фінансування освітніх програм та тренінгів, розширити мережу гендерних радників та посилити контроль і прозорість реалізації планів.

Європейська стратегія гендерної рівності 2020–2025 років значною мірою вплинула на формування українських політик, оскільки її принципи включають інтеграцію гендерної перспективи (gender mainstreaming) в усі сфери діяльності, посилення ролі освітніх закладів у координації дій, підвищення компетенцій фахівців та міжнародну співпрацю [6]. Документ передбачає шість стратегічних пріоритетів, зокрема: ліквідацію гендерного насильства, подолання стереотипів, рівний доступ до праці та прийняття рішень, а також системний підхід до інтеграції гендерної рівності в усі сфери політики ЄС. Для України це означає орієнтацію на досягнення інституційної спроможності в реалізації цих завдань, що в умовах війни набуває особливої ваги. Зокрема, на практиці в Україні вже відбувається імплементація цих положень через створення спеціалізованих осередків гендерної освіти, тренінгові

програми для викладачів, розширення мережі радників з питань гендерної рівності у закладах освіти, а також впровадження гендерно-чутливої, недискримінаційної мови у документообігу освітніх установ. Одним із прикладів є ініціатива Міністерства освіти і науки України у партнерстві з UNFPA та за підтримки посольства Швеції, в межах якої було розроблено навчальні модулі з гендерної рівності для системи післядипломної педагогічної освіти [7]. Іншим прикладом можуть бути створення в низці ЗВО центрів гендерної освіти, що реалізують освітні та дослідницькі ініціативи в межах європейських підходів.

Аналіз сучасного стану імплементації гендерної рівності у вищій освіті України свідчить про поступовий, але стабільний перехід від нормативно-правового декларування до практичних інституційних змін. Попри складний безпековий контекст, Україна демонструє готовність до реалізації європейських підходів, зокрема через адаптацію стратегічних документів ЄС, інституціоналізацію гендерної експертизи, розбудову внутрішніх механізмів та впровадження освітніх програм. Позитивну динаміку засвідчує активна участь ЗВО у формуванні гендерно-чутливого академічного середовища, що зумовлює довгострокові трансформації в освітньому полі.

Водночас, залишаються значущі виклики, що перешкоджають реалізації задекларованих стратегічних цілей. Серед основних можна виділити: дефіцит кваліфікованих фахівців для проведення гендерних експертиз на рівні окремих закладів, нерівномірне включення університетів до виконання державних програм, а також обмежене фінансування, необхідне для організації навчальних заходів, впровадження гендерно-чутливої мови та налагодження ефективної комунікації. Окрему складність становить вплив воєнного контексту, так як частина заходів вимушено відтермінується, водночас потреба в інтеграції гендерної проблематики до програм післявоєнного відновлення постає особливо гостро.

У цьому контексті пріоритетними завданнями мають стати створення постійно діючих гендерно-експертних комісій при МОН та в ЗВО, забезпечення фінансування

для системного підвищення кваліфікації фахівців і реалізації цільових комунікаційних кампаній, розширення мережі регіональних радників з гендерних питань, впровадження відкритого моніторингу й публічної звітності за результатами виконання національних стратегій. Особливо важливо включити гендерний компонент у плани післявоєнного відновлення країни, зокрема, через оцінку потреб ВПО, а також залучення жінок до процесів планування і реалізації реформ.

За умов належної координації, належного фінансування та залучення всіх стейкхолдерів, Україна має потенціал стати прикладом ефективної трансформації системи вищої освіти на засадах рівності, інклюзії та європейських цінностей, а ухвалений операційний план реалізації Стратегії гендерної рівності у сфері освіти на 2025–2027 роки в комплексі з дорожньою картою євроінтеграції створить сприятливі передумови для нового етапу практичного впровадження.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 №2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5.04.2017 р. № 229-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-%D1%80#Text>
4. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>
5. Про затвердження операційного плану заходів на 2025-2027 роки з реалізації Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.04.2025 р. № 260-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/260-2025-%D1%80#Text>

6. Gender Equality Strategy 2020-2025. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en

7. A practical conference «Implementation of Gender Equality Strategy in Education by 2030». URL: <https://ukraine.unfpa.org/en/news/practical-conference-implementation-gender-equality-strategy-education-2030-moving-forward-was>

Васякіна А. В

здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
освітньої програми «Міжнародне право»,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник: Рижук Ю.М.,

к.ю.н., доцентка, професорка кафедри публічного та міжнародного
права, радниця з рівних можливостей, різноманіття та інклюзії,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У РЕАЛІЗАЦІЇ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Все частіше виникає необхідність порівнювати еволюцію суспільства та еволюцію законодавства щодо розуміння питань гендерної рівності. Це порівняння має місце як щодо подружніх відносин, так і щодо батьківських. Питання забезпечення гендерної рівності у сфері батьківських прав є одним з ключових елементів правового регулювання як у національному, так і міжнародному праві. Гендерна рівність у цій сфері не зводиться лише до формального надання рівних прав матері й батьку, але й передбачає ефективні механізми реалізації цих прав, які враховують соціальні, економічні й політичні реалії, зокрема під час війни або переміщення дитини за кордон.